

بزرگ مردی از جنس جامعه شناسی

دکتر سیدحسن موسوی چلک

رییس انجمن مددکاران اجتماعی ایران

من اولین بار استاد را از نزدیک در دروه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی در دانشگاه آزاد اسلامی اراک در سال 1373 دیده بودم. در دوره کارشناسی خیلی ایشان را نمی‌شناختم چون در رشته مددکاری اجتماعی درس می‌خواندم ولی برای آزمون کارشناسی ارشد کتاب نظریه‌های جامعه‌شناسی ایشان را بارها و بارها مطالعه کرده بودم. هشت واحد درسی را با افتخار در مقطع کارشناسی ارشد با ایشان گذرانده بودم. در تمام مدتی که ایشان به اراک می‌آمد طبق دستوری که استاد ارجمند جناب آقای دکتر حسین ابوالحسن تنهایی داده بودند، من کنار استاد بودم تا اگر کاری دارد برایش انجام دهم. توفیق بزرگی برای من بود تا در تنهایی هم بیشتر با هم گفت‌وگو کنیم و از لحظه لحظه این حضور در کنار استاد، نکات جدیدی بیاموزم. همچنین توفیق داشتم دو روز در دو زمان متفاوت در نوشهر در منزل پدری‌ام میزبان ایشان باشم که سعادت بزرگی برای من بود. توفیق داشتم تندیس یادبود 60 سال مددکاری اجتماعی در ایران را در در منزل ایشان دریافت کنم. هدفم از این دل نوشته اشاره به برخی نکات است که من از آنها به عنوان گوشه‌ای از درس آموخته‌هایم از این استاد بزرگ، یاد می‌کنم. ایشان تأکید می‌کرد که کارکردن در حوزه اجتماعی مستلزم توجه به چند نکته است؛ که در ادامه به مواردی از آنها اشاره می‌کنم. اعتراف کنم که درک برخی از نکات در آن شرایط برای من سخت بود ولی بعدها که تمرکز کاری‌ام را درحوزه اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی و سیاستگذاری اجتماعی گذاشتم، توانستم کمی درک کنم.

0 از کار کردن در حوزه اجتماعی خسته نشوید چون موانع زیادی را پیش رو خواهید داشت. حوزه اجتماعی علمی‌رغم این‌که به ظاهر آشناست ولی غریب است و باید تلاش کنید تا این حوزه زنده شود، زنده بماند و گسترش پیدا کند و این با صبوری و تلاش هدفمند امکان پذیر خواهد

بود.

0 کارهای بزرگ انجام دهید حتی اگر امروز کسی خریداری نباشد ولی کارهای بزرگ و ایده‌های نو، اگر خوب مطرح شوند می‌توانند جای خود را باز کنند؛ حتی اگر به سختی باشد. نوآوری، موضوع مهمی در حوزه اجتماعی است و این امر مستلزم مطالعه همه‌جانبه است نه فقط یک تعدی جامعه‌شناسی.

0 از مسائل روز جامعه غافل نشوید. دور بودن از مسائل روز، موجب دور شدن و کم‌توجهی یا بی‌توجهی به حوزه اجتماعی و متخصصین آن می‌شود. فراموش نکنید که حوزه اجتماعی و مباحث اجتماعی باید به کار مردم هم بیایید و مسئولین هم تأثیر آن را بپذیرند. در این زمینه باید خیلی کارها صورت گیرد تا ثابت شود که جامعه‌شناسی برای کشور مفید است.

0 تأکید می‌کرد که آسیب‌های اجتماعی در ایران روند افزایشی پیدا خواهد کرد. پذیرش این موضوع هم برای مسئولین راحت نخواهد بود؛ چون علاقمند به مطرح‌شدن این موضوع نیستند. نگران این وضعیت بود. من همزمان با تحوی در بیمارستان ولی‌عصر اراک به عنوان مددکار اجتماعی کار می‌کردم و دو تحقیق در زمینه اعتیاد و خودکشی در استان مرکزی هم برای بهزیستی استان انجام می‌دادم؛ چون هم اعتیاد و هم خودکشی زیاد بود. به استاد گفتم که در حال کار روی این موضوعات هستم. به یاد دارم تأکید می‌کرد که توسعه بدون برنامه شهرنشینی و صنعتی‌شدن شهرها که اراک هم یکی از همین شهرها بود، زمینه گسترش آسیب‌های اجتماعی را در جامعه فراهم می‌کند و حتی این آسیب‌های اجتماعی خانواده را هم تحت تأثیر قرار می‌دهد و نگران افزایش آسیب‌های اجتماعی از قبیل اعتیاد به مواد مخدر، الکل، طلاق، فحشاء، خودکشی و... در جامعه ایرانی بود. موضوعی که امروز شاهد آن هستیم.

0 تأکید داشتند که از حوزه سیاستگذاری فاصله نگیرید. هر چقدر هم که صاحب‌نظر باشید ولی باید بتوانید در نظام سیاستگذاری تأثیرگذار باشید. معتقد بود کاری دشوار، ولی مهم است.

0 مشارکت اجتماعی را یکی از مهمترین رویکردها برای برون‌رفت در حوزه اجتماعی می‌دانست و می‌گفت که معتقدم اگر بتوانیم زمینه افزایش مشارکت اجتماعی مردم و نهادهای مدنی را در جامعه افزایش دهیم، می‌توانیم در حوزه آسیب‌های اجتماعی، مدیریت بهتری را اعمال کنیم؛ در غیر این‌صورت برعکس خواهد شد. معتقد بود که مشارکت مردم در امور مختلف نشانه پویایی و زنده بودن جامعه است.

0 نکته دیگر این بود که تأکید می‌کرد با استدلال حرف بزنید و نظر دهید. این مستلزم مطالعه و پژوهش و... است. اگر به عنوان یک جامعه‌شناس صحبت می‌کنید، صحبت‌هایتان باید منطبق بر یافته‌های علمی و شواهد باشد. تسلط بر مبانی نظری خیلی خوب است و تلفیق با شواهد و مدارک و اسناد به مراتب تأثیرگذارتر خواهد بود. معتقد بود، نبود اطلاعات قابل اتکاء، یکی از مشکلات حوزه اجتماعی برای برنامه‌ریزی است. موضوعی که هنوز آن را به‌عنوان مشکل داریم.

0 هیچگاه این نکته ایشان را فراموش نمی‌کنم که می‌گفت نباید حوزه اجتماعی و مسائل و آسیب‌های اجتماعی را به فرد تقلیل داد و نقش ساختار و جامعه و خانواده را مدّ نظر نداشت. نگاه همه‌جانبه مدّ نظر ایشان بود.

0 کار در حوزه اجتماعی را بدون لحاظ کردن فرهنگ مردمی که با آن‌ها کار می‌کنیم، مؤثر نمی‌دانست. حتی خرده فرهنگ‌ها را هم مهم می‌دانست. آن زمان شهرک مهاجران بین اراک و شازند برای کارگران و مهندسانی که در پتروشیمی اراک کار می‌کردند، در حال ساخت بود. یک بار با هم رفتیم و گشتی زدیم. می‌گفت این نوع ساخت‌وسازها و حضور افراد مهاجر با تنوع فرهنگی از سایر مناطق کشور به این منطقه، می‌تواند در زمینه افزایش آسیب‌های اجتماعی تأثیرگذار باشد.

0 در شهر اراک مناطق حاشیه‌نشین (سکونتگاه‌های غیر رسمی) زیاد است. من هم مدتی در یکی از این مناطق به نام چشمه موشک زندگی می‌کردم. همیشه می‌گفت که این مناطق بستر مناسب‌تری برای رشد آسیب‌های اجتماعی و جرایم دارند چون معمولاً اقدامات و خدمات فرهنگی و اجتماعی در این مناطق کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. نظارت‌ها هم کمتر است. الان که دارم این یادداشت را می‌نویسم یکی از پنج مسأله اجتماعی کشور، همین مناطق تعیین شده است.

آن زمان نگرانی را اعلام می‌کرد که درکش برای من دشوار بود. ایشان اشاره می‌کرد که چشم انداز مشخص و جامعی برای مدیریت اجتماعی در حوزه آسیب‌های اجتماعی نداریم درحالی‌که به شدت به آن نیازمندیم. نگران برخوردهای سطحی با مسائل اجتماعی بود.

تنها به چند نکته از دغدغه‌های ایشان اشاره کردم و این‌که برای من توفیق بزرگی بود که خدمت ایشان بودم. بعدها که درحوزه آسیب‌های اجتماعی مشغول کار شدم، بارها در دانشگاه تهران و واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد خدمت ایشان رسیدم، مشورت گرفتم و گزارش‌کار دادم. همیشه مشوّق من بودند. خدا رحمتش کند.